

Превод от английски
Юлиян Антонов

Превод на стиховете
Кристина Димитрова

СЪДЪРЖАНИЕ

Посвещение.....	7
Предговор	9
Глава I.	
Поети и странстващи певци	19
Глава II.	
Битката на дърветата	35
Глава III.	
Кучето, сръндакът и калугерцата	63
Глава IV.	
Бялата богиня	83
Глава V.	
Гатанката на Гуион	103
Глава VI.	
Посещение в Замъка на Сребърната спирала	133
Глава VII.	
Гатанката на Гуион е разрешена	155
Глава VIII.	
Херакъл в лотоса	169
Глава IX.	
Гуионската ерес	195
Глава X.	
Дървесната азбука (1).....	231
Глава XI.	
Дървесната азбука (2).....	267
Глава XII.	
Песента на Амергин.....	291
Глава XIII.	
Паламед и жеравите	315
Глава XIV.	
Сръндакът в гъсталака	347

Глава XV.	
Седемте стълба	365
Глава XVI.	
Свялото и Неизречимо Име Господне	385
Глава XVII.	
Лъвът с крепка длан	427
Глава XVIII.	
Богът с бичия крак	445
Глава XIX.	
Числото на Звяра	487
Глава XX.	
Разговор в Пафос – 43 г.сл.Хр.	497
Глава XXI.	
Водите на Стикс	519
Глава XXII.	
Триликата Муза	545
Глава XXIII.	
Баснословните зверове	583
Глава XXIV.	
Единствената тема на Поезията	603
Глава XXV.	
Войната в небесата	635
Глава XXVI.	
Завръщането на Богинята	681
Глава XXVII.	
Послепис от 1960 г.	701
Приложение А	
Две писма до пресата	707
Приложение Б	713
Приложение В	737
Показалец	763

ПОСВЕЩЕНИЕ

*Презират я светците и онези,
които аполоновите тези
превръщат във закон. От гняв към тях
платна опънах и се запилях
по суша и море, да си докажа,
че тя живее – в ехото, в миража.*

*И ден след ден през урви и могили
я търсех – сам и без да жаля сили –
в гърлата на разжарени вулкани,
в реки от лед, в земи неназовани,
зад криптата на Спящите седмина
за да я зърна: устните-калина,
челото-скреж, очите-езера,
косите-мед над снажните бедра.*

*Когато пролетта с мъзга ни сгрее,
ще славим Майката на планините
и всяка птица, всеки лист ще пее,
но аз ще съм щастлив дори и в дните,
когато в зимен студ светликът гасне,
защото голотата ѝ прекрасна
ще ме спаси от всяка гнус и плесен
и от страха пред тътена небесен.*

ПРЕДГОВОР

Искам да изкажа благодарност на следните хора: Филип и Сали Грейвс, Кристофър Хоукс, Джон Нитъл, Валънтайн Айърмонгър, Макс Малоуън, Е. М. Пар, Джошуа Подро, Линет Робъртс, Мартин Сийвъл-Смит, Джон Хийт-Стъбс и още мнозина други, които ми писаха, за да ми предоставят изворен материал за тази книга, а също и на Кенет Гей, който ми помогна да я подреда. Затова пък след излизането на първото издание през 1948 г. не се намери нито един специалист по староирландски или староуелски, който да ми предложи поне мъничко помощ при изграждането на моята аргументация или да посочи грешките, които неминуемо щяха да се прокраднат в текста, а ако щете, дори и само да отговори на писмата ми. Бях разочарован, макар и не дотам изненадан. Книгата звучи доста странно, но да не забравяме, че досега никой не се е опитвал да напише историческа граматика на езика на поетическия мит или най-малкото не си е поставял подобна цел. Трябваше да се сблъскам с редица „озадачаващи въпроси, макар и не извън всякакви догадки“, каквито сър Томас Браун дава за пример в своята *Хидриотафия* – „Коя песен пеели сирените или какво име бил приел Ахил, когато се скрил сред жените?“. Сметнах, че е нужно, а и неизбежно да отговоря не само на тях, но и на много други от същото естество, например:

Кой е разцепил копитата на Дявола?
Кога са дошли в Британия петдесетте Данаиди със ситата си?
Каква тайна е била вплетена в Гордиевия възел?
Защо Йехова сътворил дърветата и тревите преди Слънцето,
Луната и звездите?

Къде трябва да подирим Мъдростта?

Но справедливостта изисква да предупредя читателя, че тя си остава една извънредно трудна книга, а и чудата при това, затуй не я препоръчвам на хора, налегнати от черни мисли, уморени или склонни към строго научни разсъждения. Не съм си позволявал никакви волности при изнурителното събиране на доказателства за моите тези, дори и само затова, че читателите на последните ми исторически романи като че ли се усъмниха в моите неортодоксални заключения, тъй като те не винаги бяха подкрепени и с цитати от съответните научни светила. Сега може би ще бъдат удовлетворени – не на последно място и затова, че мистичната формула на Бика и двете дървесни азбуки, които описах преди време в *King Jesus*¹, не са някакви „необуздани измислици на въображението ми“, а са извлечени по логически път от авторитетни древни източници.

Моята теза е следната: езикът на поетическия мит, разпространен през древността в Средиземноморието и Северна Европа, е един магически език, свързан с популярните религиозни церемонии в чест на Лунната богиня, или Музата, като някои от тях са възникнали още в Каменната епоха, и този език си остава езика на *истинската* поезия – „истинска“ в онзи носталгично-модерен смисъл на „автентичен оригинал, а не някой сурогат“. В края на Минойската епоха езикът е замърсен, когато нашествениците от Централна Азия започват да подменят матрилинейните институции с патрилинейни и да префасонират, ако не и да фалшифицират митовете, за да оправдаят настъпилите обществени промени. Тогава се появяват и първите елински философи, които яростно се противопоставят на магическата поезия, тъй като съзират в нея заплаха за своята нова религия на логиката; по тяхно внушение се разработва и рационалният поетически език (днес титулуван като „класически“) в чест на техния общ покровител Аполон, и този език е наложен на света като последната дума на духовното озарение – възглед, който на практика и сега доминира в европейските училища и университети, където ми-

¹ Романът е публикуван през 1946 г., т.е. две години преди *първата* поява на *Бялата богиня*. – Б.пр.

товете се изучават просто като някакви отживелици, отпращащи ни към младенческата възраст на човечеството.

Сред онези, които отхвърлят по най-безкомпромисен начин старата елинска митология, е и Сократ. Митовете или го плашат, или дразнят, затуй предпочита да им обърне гръб и да наложи на ума си да мисли „по научному“, т.е. да изследва причината за съществуването на нещата – такива, каквито са, а не каквито изглеждат, а също и да отхвърля всяко мнение, което не може да бъде обосновано по установения ред.

Ето и един типичен пасаж от Платоновия *Федър*:

Федър: Каж ми, Сократе, нали се говори, че оттук някъде, от бреговете на Илис, Борей бил грабнал Орития? Или от хълма на Арес? Защото има и такова предание, че оттам била грабната, а не оттук.

Сократ: Да, има.

Федър: Е, та оттука ли? Колко чисти, бистри и прелестни се разкриват пред погледа водите на реката. Тъкмо място да играят по него момичета.

Сократ: Не тук, а два-три стадия по-надолу, където пресичаме светилището на Агра. Там някъде има жертвеник на Борей.

Федър: Изобщо не съм забелязал. Но за бога, Сократе, ти вярваш ли, че е истина това предание?

Сократ: Не би било странно, ако също като учените хора не му повярвам. После бих могъл да си дам учен вид и да измисля, че тя си играела с Фармакия на една от близките скали. Духнал северният вятър, блъснал я и понеже загинала така, започнало да се говори, че била грабната от Борей. Що се отнася до мене, Федре, аз смятам, че подобни тълкувания си имат своята привлекателност. Но те са по силите на хора *крайно любознателни, прилежни* и не особено щастливи – *и то не за нещо друго*, а защото подир това тълкуване е нужно да се заемат с оправянето на същества от вида на хипокентаврите, на свой ред и на Химера. И тръгва след тях тълпа от подобни Горгони и Пегасовци, безброй други невероятни фигури и какви ли не абсурдни същества с чудовишно естество. Ако човек не им вярва и воден от селското си здравомислие се опитва да търси във всяко едно от тях вероятното, много време ще му е нужно. А аз за такива занимания изобщо нямам време. Ето коя е причината за това, мили мой – съобразявам се с надписа в Делфи и все не мога

да позная себе си. И ми се вижда смешно да се интересувам от неща, които са ми чужди, преди да съм познал себе си... (Федър, 229–230).¹

Истината е, че по времето на Сократ смисълът на повечето митове, принадлежащи към предишната епоха, е бил или забравен, или държан в дълбока тайна, въпреки че те все още са били съхранени като изображения в религиозното изкуство и все още са се предавали от уста на уста като вълшебни приказки, на които поетите са се позовавали. Когато го приканват да вярва в такива „по-заплетени животни“ като Химера, хипокентаврите или крилатия кон Пегас – които са си типични пеласгийски култови символи, – философът се чувства длъжен да ги отхвърли като свършено невъзможни от „зоологическа“ гледна точка и тъй като няма представа за истинската самоличност на „нимфата Орития“ и обстоятелствата, при които е възникнал древният атически култ към Борей [Herod., VII, 189], той би могъл да даде само неуместно и крайно натуралистично обяснение на самото похищаване – ами по всяка вероятност девойката си играела на „една от близките скали“, „духнал северният вятър, блъснал я“ и така намерила смъртта си в подножието на планината Илис.

Всички проблеми, изброени от Сократ, са разгледани в тази книга и са намерили (поне според мене) удовлетворително разрешение, но макар и „крайно любознателен“ и „прилежен“ човек, аз не мога да приема, че съм извадил по-голям късмет от един Сократ или поне че съм разполагал с повече свободно време, а още по-малко пък с това, че разбирането на митологическия език няма приложение в самопознанието. Съдейки по язвителната нотка, прокрадваща се в това „селско здравомислие“, мога да направя следния извод: очевидно Сократ доста си е блъскал главата над „съществата от вида“ на Химера, хипокентаврите и т.н., но „причината за тяхното съществуване“, уви, му се е изплъзнала, тъй като не е бил *поет* и не се е доверявал на поетите, а и защото (както разбираме от разговора му с Федър) той „упорито“ си стои в Атина и не ще да излиза извън стените ѝ: „Разните места и дър-

¹ Цит. по превода на Бодан Боданов (Платон. *Диалози*. Т. 2, С., 1982, с. 493–494), с някои незначителни изменения (дадени в курсив), съобразени с превода на Кери, на който се позовава Грейвс. – Б.пр.

ветата нищо не могат да ме научат, а хората в града могат“ [*Федър*, 230 d]. Аизучаването на митологията, както ще видим, се основава тъкмо на „наученото“ от дърветата, както и от наблюденията на промените, през които ежегодно минава животът в полята.

Обръщайки гръб на поетическите митове, Сократ всъщност обръща гръб на Лунната богиня, която пък е не само тяхна вдъхновителка, но и изисква от мъжа да почита жената както в духовно, така и в сексуално отношение. Това, което наричат „платоническа любов“ – философското бягство от властта на Богинята в селенията на интелектуалния хомосексуализъм – е в действителност *сократическа* любов. Сократ едва ли е можел да се оправдае с незнание. Диотима от Мантиней – аркадийската пророчица, успяла с възшебство да отложи чумата в Атина с десет години – вече му е обяснила достатъчно ясно, че любовта на мъжа трябва да е насочена към жените. Самата любов се изразява „в раждане на красота и в телесно, и в духовно отношение“, а свързването между мъжа и жената си е точно *раждане*, т.е. „нещо божествено“. Казва му още, че Мойра, Илития и Калоне (= Смъртта, Раждането и Красотата) образуват триада от Богини, бдящи над всяко „зачатие“ (и телесно, и духовно).¹ И тъкмо когато Сократ приключва разказа си за срещата с мъдрата Диотима, угощението е прекъснато от Алкивиад, който пък пристига „пиян, и то здравата“, за да дири красивия момък Агатон – и го намира възлегнал край трапезата до самия Сократ... После същият Алкивиад разказва на всеослушание, че веднъж насърчил своя „възлюбен“ Сократ да извърши хомосексуален акт с него, но другият се въздържал, вероятно от философски съображения, и така надделял над неговата „хубост“. А на разказвача не му останало друго, освен да се вмъкне под износената наметка на този „действително демоничен и необикновен човек“ и да прекара нощта по най-целомъдрен начин.² Ако Диотима е присъствала на това признание, най-ве-

¹ Срв. *Пирът*, 206. (В превода на Г. Михайлов: „Така че за раждането Красотата [*καλλοσύνη*] е Мойра и Ейлейтия“.)

² *Ibid.*, 218–219. В превода на Г. Михайлов „целомъдрието“ на Алкивиад и „високомерието“ на Сократ са загатнати по следния начин: „...кълна се в боговете, кълна се в *богините* (к.н.), след тази нощ, прекарана при Сократ, аз станах на сутринта също като че ли съм спал с баща си или по-голям брат“. – Б.пр.

роятно е щяла да направи кисела гримаса и да плюе трикратно в пазвата си... Богинята (в облика на Кибела и Ищар) може и да е толерирала содомията, дори в собствените си храмове, но *идеалната* хомосексуалност всъщност е далеч по-сериозно отклонение от моралните норми – тя е своеобразен опит на мъжкия интелект да стане самодостатъчен и в духовен план. Много симптоматично е и *възмездие*то (ако мога тъй да го нарека): Сократ се е старал да „познае себе си“ в Аполоновия смисъл на думата, вместо да предостави тази грижа на съпругата или държанката си, затова и Богинята му отрежда за жена една свадливка и го принуждава да насочи своите „идеалистични възжеления“ към споменатия вече Алкивиад, а той от своя страна му се отплаща с черна неблагодарност: оказва се порочен, вероломен, безбожен и себичен, накъсо „гибел за Атина“. Отново Богинята слага край и на живота му – с глътка от белоцветния зловонен бучиниш, свещено растение на една от ипостасите ѝ (Хеката¹), предписан му от собствените му съграждани затова че развърщавал младежта. След тази екзекуция учениците на Сократ го превръщат в *мъченик* и под тяхно давление митовете изпадат в още по-жестоката немилост, за да станат накрая предмет на улични глуми или още по-смехотворни „обяснения“ като онези на Евхемер от Месена и всевъзможните му епигони, изопачаващи историята. Например евхемеристката трактовка на мита за Актеон гласи, че той е някакъв аркадийски благородник, който така се пристрастил към лова, че разходите по глутницата породисти хрътки му „изяли главата“, т.е. го разорили...

Но дори и след като Александър Македонски разсича Гордиевия възел – акт с много по-голямо нравствено значение, отколкото обикновено се смята, – древният език е бил съхранен в достатъчно чист вид благодарение на тайните мистерийни култове в Елевсин, Коринт, Самотраки и пр., а когато първите християнски императори ги забраняват, този език е бил преподаван в поетическите школи на Ирландия и Уелс, а също и на вещерските сборища („ковъни“) в Западна Европа. В качеството си на народна религиозна традиция той заглъхва окончателно едва към края на

¹ Което е било добре известно и на Шекспир – срв. „бран по тъмно бучиниш“ (*Макбет*, действие IV, сцена I). – Б.а.

XVII в., и въпреки че понякога все пак се твори и поезия с магически достойнства (даже в „индустриална Европа“), това по-скоро се дължи на вдъхновеното, изстъплено и почти патологично завръщане към Праезика – една налудна Петдесетница, „проговоряне на незнайни езици“, – отколкото на добросъвестното и прилежно изучаване на неговата граматика и речников запас.

Всъщност английското поетическо образование би трябвало да започва не с „Кентърбърийски разкази“, не с Одисеята, дори не и с Битие, а с *Песента на Амергин*, една древнокелтска календарна азбука, срещаща се в няколко тенденциозно изопачени ирландски и уелски варианта, които резюмират накратко оригиналния мит. Направих опит да възстановя текста ѝ и ето какво се получи:

*Аз съм елен: с рога клонати,
аз съм порой: насред полята,
аз вятър съм: над езерата,
аз съм сълза: от Слънце падам,
аз ястреб съм: над канарата,
аз съм бодил: забит под нокът,
аз чудо съм: насред цветята,
аз съм магьосник: и кой друг
подпалва хладната глава с дима си?*

*Аз съм стрела: и кръв сънувам,
аз съомга съм: в реката плувам,
аз съм съблазън: стръв от рая,
аз хълм съм: среща за поети,
аз съм глиган: червен и зъл,
аз съм трошач: съдбата плаша,
аз прилив съм: vleка до смърт,
аз съм дете: и кой ли друг
наднича изпод свода на долмена?*

*Аз съм утроба: всеки трап,
аз пламък съм: на всеки хълм,
аз съм царица: всеки кошер,
аз щит съм: и над всеки бдя,
аз гроб съм: на надежда всяка.*

За зла чест „митично“ е започнало да означава „фантастично“, „абсурдно“, „неисторично“ – и всичко това при осезателния *митичен* елемент в самото християнство!... Всъщност фантазията играе незначителна роля в развитието на елинските, италианските и палестинските, а също и на келтските митове, поне дотогава, докато нормано-френските *trouvers* не ги превръщат по най-безотговорен начин в... куртоазни рицарски романи. Всички тези „предания“ са и надгробни слова за древни религиозни обичаи или реални събития, а що се отнася до историческата им достоверност, мисля, че те са и достатъчно надеждни, стига езикът им да бъде най-сетне разбран – разбира се, с неизбежните уговорки за грешките в преписите, неправилното тълкуване на разни „потънали в забвение“ ритуали, както и напълно съзнателните промени, продиктувани от морални и чисто политически съображения. Естествено, някои митове са се съхранили в много по-чист вид от останалите. Например *Митовете* на Хигин, *Митологическа библиотека* на Аполодор и по-ранните предания от келтския *Мабиногион* са едно приятно и увлекателно четиво, особено на фона на откровено семплите и безизкусни хроники от Битие, Изход, Съдии и Царства. Може би най-голямата трудност при решаването на сложни митологични проблеми е следната:

*В победа боговете все се хвалят
със титлите на тези, що повалят.*

Освен това, да знаеш *името* на някое божество, независимо от периода или местността, с които е било свързвано, е далеч по-маловажно, отколкото да познаваш същността на жертвоприношенията, които са му били предлагани. Проблемът е там, че *дефинициите* на божествата (т.е. докъде се е простирила тяхната мощ) постоянно са се променяли. Например гръцкият бог Аполон най-вероятно е започнал кариерата си като демон на някакво Мише братство в предарийска, тотемистична Европа. Постепенно се е издигнал до божествен сан, ала със силата на оръжието, изнудването и измамата, за да се превърне по някое време и в покровител на Музиката, Поезията и Изкуствата, а накрая, или поне в някои региони, дори е узурпирал от своя „баща“ Зевс и властта над Вселената, идентифицирайки се с Белен, интелекту-

алното божество на Светлината. Йехова, юдейският Бог, е още по-сложен казус.

„Каква полза има днес от поезията и каква е функцията ѝ?“ Този въпрос съвсем не е безобиден, но се задава упорито от по-простодушните хорица, за да се сипят и още по-глуповати отговори, в които се долавят и извинителни нотки. Функцията на поезията ли? Това е религиозното, благоговейно призоваване на Музата. А ползата? Да изпитаме онази смесица от ужас и възторг, която ни вдъхва Нейното присъствие. Добре, а как стоят нещата „днес“? Функцията и ползата си остават същите, само *приложението* се е променило. Някога поезията е предупреждавала човека, че трябва да брани хармонията в семейството на всички живи твари, сред които се е родил и той, а това пък ще рече, че трябва да се съобразява и с волята на Господарката на дома. Днес поезията просто ни напомня, че човек е останал глух за предупрежденията. Обърнал е наопаки целия дом заради своите капризи, били те философски, научни или пък промишлени. Така е съсипал не само себе си, но и семейството си. „Днес“ ще рече цивилизация, поругала изначалните емблеми на Поезията. На Змията, Лъва и Орела тази цивилизация предлага циркаджийската шатра, на Бика, Съомгата и Нереза – консервната фабрика, Жребеца и Хрътката праща на хиподрума, а Свещената дъбрава – в дъскорезницата. Тази цивилизация презира Луната като „изгорял сателит на Земята“ и поставя Жената в графата „помощен персонал“. В тази цивилизация можеш да купиш с пари почти всичко, но не и истината; можеш да купиш почти всекиго, ала не и постигналия истината поет.

Някои сигурно ще ме свържат с онази лисица от Езоповата басня, която си изгубила опашката. Както желаят... Не дължа никому нищо и сам съм избрал да живея в покрайнините на едно планинско селце на Палма де Майорка (хората са католици, но и антиклерикали), където животът все още тече в руслото на древния земеделски цикъл. И тъй като съм лишен от „опашка“, а именно от контакт с градската цивилизация, онова, което пиша, вероятно ще звучи нелепо и безсмислено за онези, които са впрегнати в механизмите на потребителското общество – без значение дали пряко (като работници, директори, търговци или рекламни агенти) или косвено (като държавни служители, издатели, журналисти, учители, че и радиоводещи). Но ако вие сте

поети, все ще си дадете сметка, че приемането на моята „историческа“ теза предполага и едно признание в нелоялност, макар и с половин уста. Да, избрали сте някакви професии, защото те ви гарантират що-годе стабилни приходи, а и достатъчно свободно време, за да отдавате дължимата почит на Богинята, било то и на „непълен работен ден“. Някои тук сигурно ще възразят: „Кой е пък този? Седнал да разправя, че Богинята изисквала или всеотдайно служене, или нищо... Е, какво сега?! Да си зарежем хубавите службици в града и да хукнем да обработваме земята със собствените си ръце в някоя забутана селска ферма? Да се правим на някакви „романтически“ овчари – като дон Кихот, който така и не приел света, в който живеел...“

О, не! Моята „безопасност“ не ми позволява да давам каквито и да е практически съвети. Мога само да предложа една историческа трактовка на проблема, а как вие ще се *спогодите* с Богинята, това вече не е моя грижа. Та аз дори не знам доколко сериозно гледате на поетическото си призвание...

Дея,
Палма де Майорка,
Испания